

مقاله پژوهشی

آسیب شناسی خانه‌های دوم در نواحی روستایی شهرستان لاهیجان در دو دهه اخیر

منوچهر مهدی‌پور؛ گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران
تیمور آمار*؛ گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران (نویسنده مسئول)
عیسی پوررمضان؛ گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

چکیده:

شهرستان لاهیجان با داشتن جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی فراوان همواره به عنوان یکی از کانونهای گردشگری در استان گیلان بوده است. نواحی روستایی این شهرستان نیز با برخورداری از محیط طبیعی بکر در هر یک از بخشهای نواحی کوهستانی، کوهپایه‌ای و جلگه‌ای- ساحلی و همچنین جاذبه‌های فرهنگی و انسانی، یکی از مقاصد اصلی گردشگری این شهرستان به شمار می‌آید. اما گسترش جریانهای گردشگری در این شهرستان که عموماً بدون برنامه ریزی و عدم مدیریت کافی همراه می‌باشد اثرات مثبت و منفی فراوانی را در زمینه‌های اقتصادی، زیست محیطی و کالبدی- فضایی به همراه داشته است. هدف این پژوهش بررسی رابطه خانه‌های دوم با آسیب‌شناسی نواحی روستایی شهرستان لاهیجان می‌باشد. روش پژوهش از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش شناسی توصیفی- همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش شامل کارشناسان و خبرنگاران شهرستان لاهیجان بودند که به شیوه هدفمند ۱۲۵ نفر از آنها انتخاب شدند. ابزار مورد استفاده پرسشنامه محقق ساخته زیست‌پذیری بود که روایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۹ بود. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و amos و با استفاده از ضریب همبستگی و تحلیل واریانس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد بین تمام مؤلفه‌های زیست‌پذیری و گردشگری خانه‌های دوم رابطه معنادار وجود دارد و گسترش خانه‌های دوم در مناطق کوهستانی و جنگلی بیشتر از مناطق ساحلی بوده است و تاثیرات بخش کالبدی- فیزیکی از گردشگری خانه‌های دوم بیشتر از بخش‌های دیگر بوده است.

کلمات کلیدی: گردشگری، خانه‌های دوم، آسیب‌پذیری، شهرستان لاهیجان.

تاریخ ارسال: ۱۴۰۰/۵/۲۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۶/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۷/۲۰

مقدمه

جهان امروز به طور فزاینده به سوی شهرنشینی هرچه بیشتر پیش می‌رود و یکی از پیامدهای آشکار این پدیده، کاهش تعادل در سطوح توسعه مناطق روستایی و شهری است در این شرایط، رکود کشاورزی به عنوان بخش غالب در اقتصاد روستایی، همراه با رشد بیکاری، مهاجرت‌های مداوم روستا-شهری، سالخوردگی جمعیت، پیامدهای نامطلوب تغییرهای اقلیمی، گرایش دولتها به سیاست بازار آزاد و کاهش حمایت از بخش کشاورزی، از جمله نمودهای بارز مشکلات توسعه روستایی در بسیاری از نواحی شناخته می‌شوند. بنابراین، پژوهشگران در مقیاس جهانی به ویژه در کشورهای توسعه یافته تر، از اوایل دهه ۱۹۹۰، به رشد فزاینده اشکال متنوع گردشگری و گذران اوقات فراغت در نواحی روستایی، به عنوان یکی از فرصت‌های نوین غلبه بر مشکلات توسعه روستایی، به ویژه در بعد اقتصادی توجه کرده‌اند (بدری و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۷۴). گردشگری روستایی یکی از حوزه‌های نسبتاً جدید در توسعه روستایی است که می‌تواند فرصت‌ها و امکاناتی را به ویژه برای اشتغال و درآمد روستایی فراهم کند و در احیاء و نوسازی نواحی روستایی مؤثر باشد. اهمیت گردشگری در فرایند توسعه روستایی، در بسیاری از کشورها تأیید شده است. اکنون گردشگری روستایی، صنعتی محسوب می‌شود که به طور بالقوه از پایداری برخوردار است. با توجه به اهمیت گردشگری در فرایند برنامه ریزی توسعه روستایی، توجه به آن در برنامه‌ها و طرح‌های توسعه روستایی، به ویژه طرح‌های محلی بسیار اهمیت دارد (حسنوند و حسنوند، ۱۳۹۰: ۱۸۸). اما با وجود رشد گسترده گردشگری روستایی در دهه‌های اخیر در کشور ما، به این مقوله به عنوان یکی از عناصر توسعه روستایی کمتر توجه شده است.

استان گیلان با توجه به موقعیت جغرافیایی و اقلیم حاکم بر آن یکی از سرسبزترین و زیباترین مناطق ایران است. محصور بودن بین دریای خزر و رشته کوه‌های البرز و تنوع توپوگرافیک که از ۲۷- متر در در انزلی تا بیش از ۳۵۰۰ متر در قله سماموس گسترده شده است و شرایط اقلیمی که پرباران‌ترین ناحیه آب و هوایی در ایران را رقم زده است، بستری بکر و طبیعی را در این پهنه جغرافیایی رقم زده است که هر ساله پذیرای گردشگران و طبیعت‌گران بسیاری از سراسر کشور می‌باشد. در این بین مناطق روستایی که در بستر این پهنه از نواحی ساحلی و جلگه‌ای تا مناطق مرتفع کوهستانی گسترده شده‌اند از جاذبه‌های بی شماری برخوردار می‌باشند. روستاهای استان گیلان تا چند دهه‌ی قبل صرفاً نقش کشاورزی داشته‌اند اما از حدود دو دهه پیش به نقش خدماتی روی آورده و بسیاری از اراضی کشاورزی این مناطق از چرخه تولید خارج شده‌اند، به این ترتیب کارکردهای سنتی ناحیه در زمینه کشاورزی و دامداری تضعیف شده، روستاها بیشتر نقش و کارکرد استراحتگاهی، مراکز پذیرایی، تالارها و تفرجگاه‌های متمرکز و غیرمتمرکز را پذیرفته‌اند. نتیجه گردشگر پذیر شدن روستاها، تغییرات محیطی، اقتصادی و اجتماعی می‌باشد و متعاقب آن تحول در کالبد و کارکرد روستاها است (جعفری و حاتمی، ۱۳۹۵: ۱۹۳). نواحی روستایی شهرستان لاهیجان نیز به دلیل گستردگی در نواحی ساحلی و جلگه‌ای، کوهپایه‌ای و کوهستانی از جاذبه‌های طبیعی، انسانی و تاریخی فراوانی برخوردار است. وجود جاذبه‌های فراوان در لاهیجان آن را به یکی از پربازدیدترین نقاط گردشگری استان گیلان و یکی از قطب‌های گردشگری این استان تبدیل نموده است. این امر باعث شده تا بسیاری از گردشگران و علاقه‌مندان به طبیعت گردی نواحی روستایی این شهرستان را به عنوان مقاصد گردشگری خود انتخاب نموده و اقدام به ساخت ویلا به عنوان خانه‌های دوم در این مناطق نمایند. این پژوهش قصد دارد تا ضمن بررسی وضعیت زیرساخت‌های توسعه توریسم روستایی در شهرستان لاهیجان با استفاده از نظرات کارشناسان و صاحب نظران به بررسی آسیب شناسی گسترش خانه‌های دوم در نواحی روستایی این شهرستان بپردازد. در این ارتباط تحقیق حاضر به دنبال یافتن این سوال است: بین خانه‌های دوم با تغییرات کالبدی- فضایی، فرهنگی- اجتماعی و زیست محیطی روستاهای شهرستان لاهیجان در دو دهه اخیر چه رابطه‌ای وجود دارد؟ همچنین فرضیه تحقیق نیز مبتنی بر این فرض است خانه‌های دوم با آسیب پذیری نواحی روستایی شهرستان لاهیجان ارتباط معنادار دارد.

پیشینه تحقیق:

در ارتباط با پژوهش حاضر محققان بسیاری در داخل و خارج از کشور به مطالعه پرداخته‌اند. سوتو و همکاران (۲۰۱۷)، نقش خانه‌های دوم و الگوهای چشم انداز شهری در مقصد گردشگری ساحلی مدیترانه را مورد مطالعه قرار دادند و نقش خانه‌های دوم در روند شکل‌گیری و تغییر منظر شهری در این ناحیه را مورد تأکید قرار دادند. علیپور و همکاران (۲۰۱۷) تأثیر و حاکمیت گردشگری خانگی دوم در منطقه دریای خزر ایران را بررسی کردند. آنان به این نتیجه رسیدند که گردشگری خانه دوم تحت سلطه منافع شرکتهای املاک و مستغلات از خارج از منطقه است و مردم محلی به عنوان یک ذینفع مشروع، هیچ تأثیر و نفوذی در روند توسعه خانه دوم ندارند. و مسیر فعلی توسعه خانه دوم باعث تضعیف کیفیت محیطی منطقه، هویت اجتماعی و فرهنگی و رونق اقتصادی پایدار می‌شود. فارستاد و فردریک (۲۰۱۳) طی تحقیقی با عنوان مالکان خانه دوم، مردم محلی و دیدگاههای آنان در توسعه روستایی نشان می‌دهد که چگونه مردم محلی و صاحبان خانه دوم همگام با هم محافظ روستای خود هستند و در همان زمان، به توسعه روستایی می‌اندیشند. با این وجود، هجوم صاحبانخانه دوم می‌تواند یکی از علل درگیری در استفاده از زمین‌های روستا باشد. مالرو همکاران (۲۰۰۴) به مطالعه گردشگری و خانه‌های دوم در چشم اندازهای روستایی پرداختند. آنها معتقدند که چشم اندازهای متفاوت خانه‌های دوم، بستگی به موقعیت محلی دارد. در برخی موارد این اثرات سودمند است برای نمونه ممکن است مسکن قدیمی در روستاها بازسازی شده و یا تبدیل به مسکن جدید شوند و زمینه زیباسازی روستاها را فراهم کند و در برخی موارد نیز آسیب زنده است. وپسا و پیتکا (۲۰۱۰) در بررسی خانه‌های دوم در حومه‌ها: چشم اندازی از روستاها در گفتمان محبوب فنلاندی به این نتیجه دست یافته‌اند که فنلاند چشم‌انداز خانه دوم است. خانه‌های دوم تقلیدی از زندگی سنتی روستایی است و استفاده از محیط زیست بر اساس فعالیتهای سنتی تفریحی است. فردریک رای (۲۰۱۱) تعارضات و رقابتهای دیدگاه جامعه روستایی در رابطه با پدیده خانه‌های دوم را مطالعه کرد. نتایج تحقیق نشان داد که اگر چه دید مثبت ساکنان نسبت به گسترش پدیده خانه‌های دوم وجود دارد، اما یک اقلیت قابل توجهی به گسترش خانه دوم دید منفی دارند. با این وجود، نرخ رشد بالا در ساخت خانه دوم بیانگر افزایش حمایت‌های مردم محلی از سرمایه‌گذارها در زمینه ساخت خانه‌های دوم است. کندو و همکاران (۲۰۱۲) طی تحقیقی به بررسی نقش خانه‌های دوم روستایی در ایالت واشنگتن پرداختند. نتایج تحقیق نشان‌دهنده تمایل صاحبانخانه دوم برای حفظ حریم خصوصی و فرار از محیط باز است. الگوهای انزوای فضایی در میان خانه دوم در منطقه مورد مطالعه وجود دارد. این الگوهای به طور بالقوه اثرات زیست محیطی قابل توجهی دارند. صاحبان خانه دوم نیز به دنبال حفاظت از سرمایه گذاری خود در راستای زندگانی روستایی هستند. امینی و زیدی (۱۳۹۶) در مطالعه تأثیرات فرهنگی گردشگری در مناطق روستایی از دید جامعه محلی به این نتیجه رسیدند که تأثیرگذاری فرهنگی معنی دار گسترش گردشگری، در همه حوزه های آداب و رسوم محلی، روابط و انسجام اجتماعی، مبادلات فرهنگی، کالایی شدن فرهنگ محلی، توجه به میراث فرهنگی، آگاهی‌های عمومی، ناهنجاری‌های فرهنگی، نمودهای رفتاری و تغییرات یا واگشت‌های فرهنگی، در سطح روستا از دیدگاه ساکنین محلی است (امینی و زیدی، ۱۳۹۶: ۱۳). رضایی (۱۳۹۶) در بررسی اثرات گردشگری در توسعه کارآفرینی روستاهای ساحلی شهرستان سامان، استان چهارمحال و بختیاری به این نتیجه رسید که تأثیرات گردشگری بر کارآفرینی روستایی هر چند افزایش اشتغال و بهبود درآمدها را به دنبال داشته است اما از طرف دیگر افزایش قیمت زمین و مسکن در روستاها، گسترش خانه های دوم، تغییر کاربری اراضی و... از نتایج منفی گسترش گردشگری در منطقه است (رضایی، ۱۳۹۶: ۱۱۵). علی پور و ظاهری (۱۳۹۶) ایجاد خانه‌های دوم و تأثیر آن در پایداری، ناپایداری سکونتگاههای روستایی موردی بخش رودبار قصران شمیران را مطالعه کردند نتایج تحقیق آنان نشان داد که گسترش ویلاسازی و خانه‌های دوم در محدوده مورد بررسی در ابعاد اقتصادی و

اجتماعی موجب پایداری و در بعد محیطی کالبدی به ناپایداری انجامیده است. همچنین مهمترین عامل ناپایداری در منطقه مورد بررسی آلودگی منابع آب و خاک و اقلیم منطقه می‌باشد علی‌پور و ظاهری، (۱۳۹۶: ۱). یعقوبی و همکاران (۱۳۹۵) نقش گردشگری بر تغییر الگوی مسکن در نواحی روستایی شهرستان رضوانشهر را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج نشان داد که معماری سنتی و بومی در حال از بین رفتن می‌باشد و جای خود را به معماری شیوه مدرن شهری داده است (یعقوبی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷۹). آمار (۱۳۹۲) آسیب‌شناسی توسعه گردشگری در سکونتگاههای روستایی استان گیلان مورد: دهستان دیلمان، شهرستان سیاهکل را مورد مطالعه قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که علیرغم کاهش ۳۱ درصدی در جمعیت روستایی در فاصله سرشماری ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵، درخواست برای ساخت و ساز در این ناحیه ۲۵ درصد افزایش داشته است که ادامه این وضعیت می‌تواند به انحصارگرایی فضاهای جغرافیایی و از آن مهمتر تخریب منابع و واگرایی از اهداف و برنامه‌های توسعه پایدار ناحیه دیلمان بیانجامد (آمار، ۱۳۹۲: ۱۷۱). جلالیان و همکاران (۱۳۹۴) اثرات گردشگری روستایی بر توسعه روستای هجیج کرمانشاه را مطالعه نمود. یافته‌های تحقیق آنان نشان داد که میزان اثرات مثبت گردشگری بیش از اثرات منفی آن در روستای هجیج بوده است (جلالیان، ۱۳۹۴: ۲۰۵). نتایج مطالعات حاتمی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۸) در ارزیابی و تحلیل اثرات خانه‌های دوم گردشگری بر مکان‌های روستایی قلعه حاج عبدالله در بردارنده نقاط مثبت و منفی و متضادی در بعد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی بوده است (حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۹). خسرو بیگی و بازقندی (۱۳۹۷) در ارزیابی نگرش ساکنان مناطق روستایی نسبت به گسترش خانه‌های دوم در روستاهای پیرامونی شهر سبزوار شناسایی جنبه‌های متمایز جغرافیایی، فرهنگی و اجتماعی گسترش خانه‌های دوم در سیاست‌گذاری‌های توسعه‌ای را ضروری می‌دانند (خسروبیگی و بازقندی، ۱۳۹۸: ۱۲۱). اشتری مهرجردی و همکاران ۱۳۹۵ با مطالعه در بررسی جامعه شناختی خانه‌های دوم در شهرستان فراهان و بررسی پیامدهای آن به این نتیجه رسیدند که در برخی روستاهای این شهرستان ایجاد خانه‌های دوم باعث بروز تشنج و اختلاف میان ساکنان شده و در برخی اثرات اجتماعی فرهنگی مثبتی چون ایجاد اتحاد و همدلی و جلب مشارکت آنان در اقدامات روستا داشته است (اشتری مهرجردی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۲).

روش پژوهش:

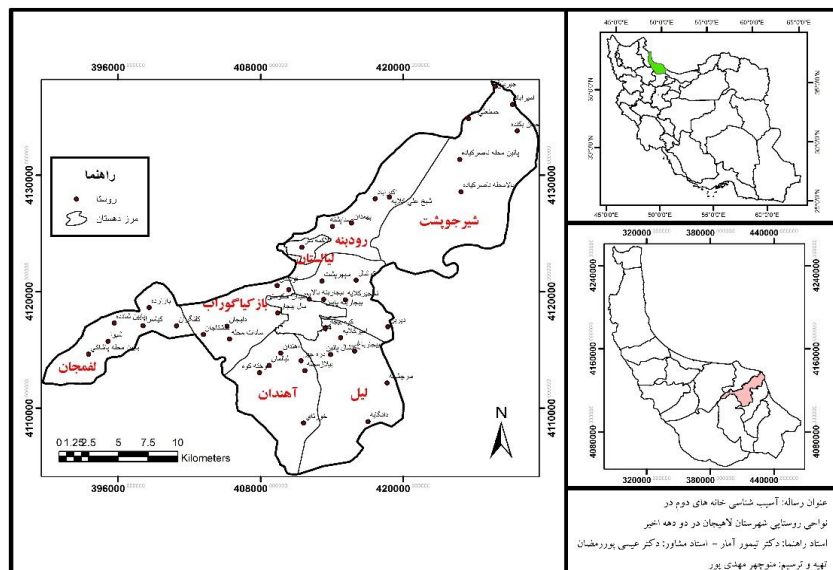
جامعه آماری در این پژوهش شامل ۴۲ روستا از سطح دهستانهای شهرستان لاهیجان می‌باشد که ابتدا با توجه به بررسیهای میدانی ۶ روستا از هر دهستان انتخاب گردیدند که در جدول ۱ مشخصات روستاهای فوق قید گردیده‌اند. بعد از انتخاب روستاها؛ داده‌های مورد نیاز از طریق بررسی‌های پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه گردآوری گردید و در نهایت برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌ها و آزمون‌های آماری متعددی با به کارگیری نرم‌افزار تحلیلی و آماری spss استفاده گردید. همچنین با استفاده از نرم افزار spss به تحلیل‌های توصیفی پرداخته شده است. با استفاده از آلفای کرونباخ پایایی شاخص‌ها سنجیده شده و در ادامه به بررسی تحلیل‌های استنباطی و آزمون فرضیات پرداخته شد. برای بدست آوردن مشکلات زیست‌پذیری خانه‌های دوم از روش پدیدار شناسی استفاده شد. در مرحله بعد برای تحلیل آسیب‌شناسی خانه‌های دوم در ابعاد مختلف کالبدی- فضایی، اقتصادی، فرهنگی- اجتماعی و زیست محیطی، از تحلیل‌های آماری بهره‌گیری شد. در این رهگذر به فراخور نیاز از نرم‌افزارهای SPSS و Amos برای آماده سازی و پردازش داده‌های مورد نیاز استفاده شد. با عنایت بر مساله پژوهش و اهداف آن و در راستای پاسخ‌گویی به سوالات تحقیق، از متدها و روش‌های مناسب و متناسب کمی بهره‌گیری شد.

جدول (۱): روستاهای مورد مطالعه در هر یک از دهستانهای شهرستان لاهیجان

نام دهستان	روستاهای مورد مطالعه
دهستان شیرجوپشت	امیرآباد، ناصرکیاده بالا، پایین محله ناصر کیاده، حسن بکنده، جیرباغ، حسنعلیده
دهستان رودبنه	اکبرآباد، اشکیاء، بهمدان، شیخ علی کلایه، صدا پشته، لاکمه سر
دهستان بازکیاگوراب	کلشاجان، سادات محله، مالیجار، توستان، لاشیدان حکومتی، دلیمان
دهستان لیالستان	کوشنال، بیجاربنه پایین، سپهرپشت، دیزبن، نخجیر کلایه، بیجاربنه بالا
دهستان لیل	کوه بجار، بیجار باغ، امیر کلایه، داگفایه، کتسال پایین، سرچشمه
دهستان لقمجان	پاشاکی پایین، شیوا، کلنگران، پایین شادده، کیاسرا، بازلرده
دهستان آهندان	دره جیر، بیلاژ محله، خورتای، سوخته کوه، آهندان، لیلمان

محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در پژوهش حاضر روستاهای شهرستان لاهیجان می‌باشد. شهرستان لاهیجان در موقعیت جغرافیایی ۳۷ درجه و ۴ دقیقه و ۵۱ ثانیه تا ۳۷ درجه و ۲۳ دقیقه و ۱۰ ثانیه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۴۵ دقیقه و ۲۸ ثانیه تا ۵۰ درجه و ۱۳ دقیقه و ۳۲ ثانیه طول شرقی واقع شده است. این شهرستان دارای دو بخش مرکزی و رودبنه و ۷ دهستان و مجموعاً ۱۹۰ روستا می‌باشد. این شهرستان از سه بخش ساحلی - جلگه‌ای، کوهپایه‌ای و کوهستانی تشکیل شده است و از شمال و غرب با آستانه اشرفیه، از شرق با شهرستان لنگرود، و از جنوب نیز به شهرستانهای سیاهکل و لنگرود منتهی می‌شود. بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن، جمعیت لاهیجان در سال ۱۳۹۵ برابر با ۱۶۷۵۴۴ نفر متشکل از ۸۴۱۹۵ نفر مرد و ۸۳۳۴۹ نفر زن بوده است، همچنین حدود ۱۰۴۵۱۴ نفر (۶۲/۳۸ درصد) از این جمعیت شهرنشین و ۶۳۰۳۰ نفر (۳۷/۶۲ درصد) در روستاها به سر می‌برند. موقعیت جغرافیایی و برخورداری از جاذبه‌های اکوتوریستی دریا، جنگل، کوه و تالاب به همراه جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی، نظیر موزه چای لاهیجان، استخر، تله کابین و ده‌ها جاذبه طبیعی و فرهنگی دیگر این شهرستان را به عنوان یکی از مهمترین کانونهای گردشگری استان گیلان معرفی کرده است. لاهیجان همچنین شهر چای، ابریشم و کلوچه می‌باشد که شهرت آن در تمام کشور آوازه هست.

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی روستاهای مورد مطالعه شهرستان لاهیجان

یافته‌ها:

بعد از جمع آوری داده‌ها که از طریق پرسشنامه و مشاهدات میدانی از ۴۲ روستا در سطح ۷ دهستان شهرستان لاهیجان به دست آمد به جهت بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون کلموگراف اسمیرنوف استفاده شد که نتایج بررسی نشان داد با سطح معناداری پایین‌تر از ۰/۰۵ همه داده‌ها نرمال هستند.

جدول (۲): آزمون کلموگراف اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن داده‌ها

شاخص‌ها	میزان آماره	سطح معناداری
اجتماعی - فرهنگی	۰/۳۰۱	۰/۲۳
اقتصادی	۰/۰۲۱	۰/۱۷
زیست محیطی	۰/۰۴۵	۰/۱۸۷
کالبدی - فیزیکی	۰/۱۳۲	۰/۰۶
زیست‌پذیری کل	۰/۲۱	۰/۲

برای بررسی رابطه خانه‌های دوم با تغییرات کالبدی-فضایی، فرهنگی-اجتماعی و زیست محیطی روستاهای شهرستان لاهیجان از ضریب همبستگی استفاده شد.

جدول (۳): ضریب همبستگی آسیب‌پذیری و زیست‌پذیری و ابعاد آن

متغیر آسیب‌پذیری	ضریب همبستگی	تعداد	سطح معناداری
زیست‌پذیری	۰/۵۳	۱۲۵	۰/۰۰۰۱
کالبدی-فضایی	۰/۴۲	۱۲۵	۰/۰۰۱
فرهنگی اجتماعی	۰/۲۷	۱۲۵	۰/۰۲
زیست محیطی	۰/۲۹	۱۲۵	۰/۰۱
اقتصادی	۰/۳۲	۱۲۵	۰/۰۰۱

جدول ۳. همبستگی بین آسیب‌پذیری خانه‌های دوم و زیست‌پذیری و ابعاد آن را نشان می‌دهد. همبستگی بین زیست‌پذیری و آسیب‌پذیری ۰/۵۳ که با سطح معناداری ۰/۰۰۰۱ معنادار می‌باشد. همبستگی بین بعد کالبدی-فضایی ۰/۴۲ که با سطح معناداری ۰/۰۰۱ معنادار می‌باشد. همبستگی بین بعد فرهنگی-اجتماعی ۰/۲۷ که با سطح معناداری ۰/۰۲ معنادار می‌باشد. همبستگی بین زیست محیطی ۰/۲۹ که با سطح معناداری ۰/۰۱ معنادار می‌باشد. همبستگی بین بعد اقتصادی ۰/۳۲ که با سطح معناداری ۰/۰۰۱ معنادار می‌باشد.

برای بررسی تفاوت آسیب‌پذیری در روستاهای مختلف از تحلیل واریانس استفاده شد.

جدول (۴-۴۲): میانگین و انحراف معیار شاخص اقتصادی

شاخص های آماری متغیر	میانگین	انحراف معیار
بازار لقمجان	19/93	1/48
بازکیاگوراب	18/40	1/18
لیل	17/86	1/18
شیر جو پشت	17/40	1/45
رودبنه	18/60	2/26
لیالستان	18/20	2/00
آهندان	18/41	1/87

جدول ۴-۴۲ میانگین و انحراف معیار شاخص اقتصادی در روستاهای مختلف را نشان می دهد. که همانطور که مشاهده می شود میانگین روستای لقمجان ۱۹/۹۳ از همه روستاها بیشتر و میانگین روستای شیر جوپشت ۱۷/۴۰ از همه روستاها کمتر می باشد.

تحلیل داده های پرسشنامه:

با توجه به داده های پرسشنامه که در چهار بخش کالبدی- فضایی، اقتصادی، زیست محیطی و فرهنگی- اجتماعی استخراج شد، برای بدست آوردن مشکلات زیست پذیری خانه های دوم از روش پدیدار شناسی استفاده شد. در مرحله بعد برای تحلیل تفاوت شاخص های زیست پذیری و تفاوت در روستاهای مختلف از تحلیل های آماری بهره گیری شد.

بخش کالبدی - فضایی

در بخش کالبدی - فضایی نتایج داده ها نشان داد که بیشترین گسترش خانه های دوم در سطح روستاهای لاهیجان ابتدا در مناطق کوهپایه ای و سپس ساحلی بوده است. روستاهای ساحلی همچون حسن بکنده، امیرآباد و جیرباغ که در دهستان شیرجوپشت واقع شده اند دارای بیشترین تعداد ساخت خانه های دوم در مناطق ساحلی طی دو دهه اخیر بوده اند که این میزان ۱۹۷ خانه در طی دوره مورد مطالعه بوده است. از این خانه ها حدود ۵۰ درصد آن به افراد بومی ساکن خارج از منطقه و نصف به افراد غیر بومی اختصاص دارد. مناطق کوهپایه ای و کوهستانی شهرستان لاهیجان که از جاذبه های گردشگری زیادی برخوردار می باشد از مناطق دیگر گسترش خانه های دوم طی دو دهه اخیر بوده است. در این منطقه نواحی روستایی دهستان لیل به دلیل نزدیکی به شهر لاهیجان از رونق بیشتری برخوردار بوده اند. طی دو دهه ی اخیر ۲۰۵ خانه دوم در سطح روستاهای این منطقه ساخته شده است که از این خانه ها تقریباً ۳۰ درصد آن به افراد غیر بومی و ۷۰ درصد به افراد بومی اختصاص دارد. روستاهای کوه بیجار، بیجار باغ، کتشل از جمله روستاهای دهستان لیل هستند که در پی گسترش خانه های دوم طی دو دهه اخیر چهره ای کاملاً متفاوت نسبت به دو دهه قبل داشته اند. در ساخت خانه های دوم بیشتر از مصالح غیر بومی استفاده شده و اکثر خانه ها به سبک غیر بومی و بیشتر آنها نیز به سبک ویلایی ساخته شده اند. نحوه ی مراقبت از خانه های دوم به صورت هوشمند نبوده و فقط بخش کمی بصورت سرایداری می باشد.

جدول (۵): تعداد خانه‌های دوم در روستاهای مورد مطالعه به تفکیک دهستان طی دو دهه اخیر

دهستان	۱۳۸۰-۱۳۹۰	۱۳۹۰-۱۴۰۰	مجموع
آهندان	۴۹	۹۸	۱۴۷
بازکیاگوراب	۴۸	۷۲	۱۲۰
رودبند	۶۵	۴۲	۱۰۷
شیرجوش	۱۰۳	۵۸	۱۶۱
لفجان	۶۵	۱۱۹	۱۸۴
لیالستان	۹۳	۶۲	۱۵۵
لیل	۸۲	۱۲۳	۲۰۵
کل شهرستان	۵۰۵	۵۷۴	۱۰۷۹

زیست محیطی

بیشترین اثرات در بخش زیست محیطی در سطح روستاهای لاهیجان از بین رفتن زمینهای زراعی و تبدیل آنها به ویلا می‌باشد. به ویژه در روستاهای ساحلی مانند حسن بکنده، امیرآباد و سحرخیز محله و همین طور در بخش کوهپایه‌ای و به ویژه روستاهای پیرامونی شهر لاهیجان مانند کوه بیجار، بیجار باغ، کتسال، شیخانبر و... این مسئله بیشتر به چشم می‌خورد. تصرف زمینها در محدوده حریم دریا و تغییر کاربری این اراضی در روستاهای ساحلی و همچنین تخریب باغات چای و اراضی زراعی و جنگلی در روستاهای کوهپایه‌ای از نمونه‌های بارز اثرات زیست محیطی گسترش خانه‌های دوم در نواحی روستایی لاهیجان است. از اثرات دیگر زیست محیطی گسترش خانه‌های دوم طی دو دهه اخیر تولید زباله می‌باشد که مقدار آن حدود ۱۵ درصد در ایام گردشگری روند افزایشی داشته است. این افزایش در روستاهای ساحلی و همچنین روستاهای کوهپایه‌ای دارای جاذبه گردشگری چشمگیرتر می‌باشد. تعداد روزهای جمع‌آوری زباله در ایام گردشگری و غیرگردشگری تغییری ندارد و این امر گاه باعث تجمع زباله‌ها در روستاها می‌گردد. آلودگی صوتی و آلودگی منابع آب نیز از دیگر اثرات زیست محیطی در سطح روستاهای این مناطق می‌باشد. این بخش از آلودگی در روستاهای ساحلی که دارای منابع آبی همچون دریا و تالاب کیاکلایه و همچنین روستاهای کوهستانی و کوهپایه‌ای که دارای منابع آبی سطحی می‌باشند مانند روستاهای دهستان لیل بیشتر به چشم می‌خورد.

بخش اقتصادی

با توجه نتایج داده‌های پرسشنامه‌ای بیشترین توسعه خانه‌های دوم در روستاهای ساحلی و کوهپایه‌ای اطراف شهر لاهیجان بوده است، بنابراین بیشترین اثرات در بخش اقتصادی-اجتماعی را نیز این روستاها داشته‌اند. هجوم گردشگران به روستاهای ساحلی باعث شده تا ارزش زمینها در این روستاها طی دو دهه گذشته به شدت افزایش یابد. این امر باعث شده تا روستائیان با تغییر کاربری زمینها و تبدیل زمینهای کشاورزی به مناطق مسکونی و فروش آنها به افراد غیر بومی جهت ساخت ویلا سود آسانی را به دست آورند. هر چند این امر در کوتاه مدت سود زیادی را نصیب روستائیان نموده اما از طرف دیگر باعث رکود کشاورزی و درآمد اقتصادی آن شده است. از دیگر پیامدهای اقتصادی گردشگری در مناطق گسترش این صنعت افزایش مراکز فروش اغذیه مثل سوپرمارکت‌ها، رستورانها، هتل، و مراکز اقامتی- تفریحی بویژه در روستاهای ساحلی می‌باشد. روستاهای امیرآباد، حسن بکنده و سحرخیز محله به دلیل واقع شدن در مسیر اصلی خط کناره دریای خزر که مسیر تردد مسافران و گردشگران از منطقه ساحلی انزلی و منطقه آزاد به سمت مناطق شرقی استان و همین طور استان مازندران می‌باشد گسترش رستورانها و هتلها و همین طور مراکز اقامتی- تفریحی را به وفور می‌توان دید.

بخش فرهنگی - اجتماعی

تأثیرات فرهنگی - اجتماعی با توجه به گسترش خانه های دوم در روستاهای لاهیجان طی دو دهه گذشته نسبت به دوره قبل از آن بسیار محسوس می باشد. بویژه این تأثیرات در روستاهای ساحلی به دلیل گسترش زیاد خانه های دوم در روستاهای امیرآباد، حسن بکنده و سحرخیز محله چون تعداد گردشگران در این منطقه نسبت به دهستان های دیگر بیشتر است تغییرات فرهنگی - اجتماعی بیشتر می باشد. بطور کلی امنیت مورد نیاز گردشگران (جامعه میهمان) و امنیت عمومی در منطقه مورد نظر تامین می شود. و اینکه حضور گردشگران مالک خانه های دوم در منطقه مورد نظر در مشارکت های محلی (جاده سازی، آبرسانی، برق رسانی و...) تأثیرگذار بوده است و همچنین در ارتقا سطح استانداردهای زندگی مؤثر بوده و باعث افزایش سطح توقع و انتظارات افراد شده است. تغییرات فرهنگی - اجتماعی در اثر رونق خانه های دوم در روستاهای لاهیجان را می توان در تبادل فرهنگی و تعاملات بین مردم، مصرف گرایی و الگوبرداری، فرهنگ اوقات فراغت و فضاهای تفریحی، ارتقا سطح استانداردهای زندگی، کاهش انسجام و یکپارچگی، تامین امنیت گردشگران و مشارکت های محلی جستجو کرد. در بین پارامترهای ذکر شده مصرف گرایی و الگوبرداری، فرهنگ اوقات فراغت و فضاهای تفریحی، ارتقا سطح استانداردهای زندگی بیشترین تأثیر را در جوامع روستایی لاهیجان طی دو دهه اخیر در پی گسترش خانه های دوم داشته است.

نتیجه گیری:

گسترش خانه های دوم در نواحی روستایی شهرستان لاهیجان طی دو دهه اخیر رشد چشمگیری داشته است. این گسترش در روستاهای نواحی ساحلی و همچنین روستاهای کوهپایه ای بویژه روستاهای اطراف شهر لاهیجان به دلیل دسترسی بهتر، بیشتر از مناطق دیگر می باشد. بطوریکه از ۶ دهستان مورد بررسی در دهستان لیل حدود ۲۰۵ خانه دوم طی دو دهه اخیر ساخته شده است که این میزان بیشترین تعداد در سطح روستاهای مورد بررسی در دهستانهای لاهیجان بوده است. این گسترش بدون برنامه و افسار گسیخته خانه های دوم پیامدها و آثار مثبت و منفی بسیاری را در بخشهای مختلف زیست محیطی، کالبدی - فضایی، اقتصادی و فرهنگی - اجتماعی داشته است. در شهرستان لاهیجان در زمینه زیست محیطی به دلیل افزایش ورود گردشگران به منطقه مورد مطالعه و اعمال نکردن سازو کارهای نظارتی و قانونی بازدارنده، آسیب های زیادی در بخشهای مختلف کالبدی - فضایی، زیست محیطی، فرهنگی و اجتماعی و همچنین اقتصادی به همراه داشته است. افزایش تولید زباله، افزایش سرانه آب مصرفی، از بین رفتن اراضی زراعی، آسیب رسانی به مناظر زیبای روستاها، افزایش ترافیک و افزایش آلودگی منابع آب از جمله پیامدهای زیست محیطی در روستاهای لاهیجان بخاطر ایجاد خانه های دوم و ورود گردشگران می باشد. همچنین توسعه گردشگری به طور فزاینده ای به صورت یک نوشدارو افزایش دهنده توان اقتصادی به حساب می آید. با این وجود اگر گردشگری روستایی به نحوی مناسب برنامه ریزی و مدیریت شود، می تواند خالق یا محرک فرایند توسعه در نواحی روستایی و نیز پایداری جوامع محلی در کلیه شاخص ها باشد. در روستاهای بخش لاهیجان پیامدهای اقتصادی گردشگری، ایجاد فرصت های شغلی و افزایش درآمد، سرمایه گذاری مجدد زیرساخت های تولید، کاهش فقر و افزایش رفاه زندگی، افزایش قیمت زمین و افزایش هزینه های زندگی برای ساکنان روستاها را می توان نام برد. از لحاظ فرهنگی - اجتماعی امروزه صنعت گردشگری یکی از بزرگترین منابع درآمدی بسیاری از کشورها به حساب می آید اما گردشگری از نظر ماهوی قبل از آنکه به عنوان پدیده ای اقتصادی مطرح باشد، امری فرهنگی است و فرهنگ به عنوان جاذبه اصلی گردشگری محسوب می شود. با توجه به آسیب پذیری و شکنندگی خاص میراث فرهنگی، توسعه گردشگری در مواردی می تواند موجب صدمه دیدن الگوهای فرهنگی بومی گردد. این امر در رابطه با گردشگری روستایی، که از جمله گزینه های مطرح و مهم برای کمک به توسعه اجتماعی و اقتصادی جوامع روستایی است، از حساسیت و اهمیت بیشتری برخوردار است. در روستاهای لاهیجان با افزایش خانه های دوم و رونق گردشگری دارای پیامدهای

مثبت مثل مصرف گرایی و الگوبرداری، جلوگیری از مهاجرت به شهرها، تبادل فرهنگی و تعاملات بین مردم، افزایش میزان فرهنگ استفاده از اوقات فراغت و فضاهای تفریحی و اثرات منفی چون افزایش رفت و آمدهای ناشناس و افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی بوده است. تغییرات کالبدی-فضایی و ویژگی‌های فیزیکی، چشم انداز ظاهری سواحل و فضاهای حاشیه‌ای و پسرانه ای یکی دیگر از نتایج توسعه گردشگری و افزایش خانه‌های دوم است. یکی دیگر از آسیب‌های توسعه گردشگری روستایی، تغییر کاربری اراضی به صورت خانه دوم است که بازتاب عمده‌های در چشم انداز، کالبد و فضای حاکم بر روستا داشته است. پیامدهای کالبدی- فضایی نشان داد که ساخت و ساز منظر طبیعی روستاها را برهم زده است. تعداد خانه‌های در اراضی زراعی و بافت مسکونی تقریباً برابر می‌باشد. تعداد خانه‌های دو طبقه و بالاتر بیشتر از خانه‌های ویلایی می‌باشد. تعداد خانه‌های دوم مربوط به افراد غیربومی بیشتر از افراد بومی می‌باشد.

پیشهادات

- نظارت دقیق بر اجرای طرحهای هادی در روستاهای شهرستان لاهیجان به منظور جلوگیری از توسعه فیزیکی خانه‌های دوم در اراضی زراعی و باغی
- در روستاهای کوهپایه‌ای مانند دهستان لیل که کشت غالب ساکنان روستایی چای می‌باشد و طی دو دهه اخیر بیشترین ساخت و ساز خانه‌های دوم را داشته است توصیه می‌شود با توجه به قانون کاربری زمین و به منظور حفظ باغات چای و چشم انداز کوهستانی اجازه ساخت بیش از دو طبقه در این نواحی داده نشود.
- در نواحی روستایی ساحلی دهستان شیرجوپشت بویژه حسن بکنده، امیرآباد و جیرباغ توصیه می‌گردد تا در ساخت و ساز این نواحی با حفظ رعایت حریم دریا و رفع تصرف اراضی این منطقه بدست افراد سودجو، مناظر ساحلی و طبیعی حفظ گردد.
- با توجه به اینکه تالاب بین المللی امیرکلاویه که یکی از مناطق گردشگری استان گیلان و شهرستان لاهیجان است و در فاصله یک کیلومتری از دریا و مناطق گردشگری ساحلی قرار دارد به منظور حفظ گونه‌های ارزشمند جانوری و گیاهی در این اکوسیستم آبی، رعایت حریم و جلوگیری از ساخت و سازهای بی‌رویه در این منطقه پیشنهاد می‌گردد.
- با توجه به جریان داشتن دو رودخانه لنگرود و حشمت رود در نواحی روستایی شهرستان لاهیجان رعایت حریم رودخانه در ساخت و ساز رعایت گردد و تدابیر لازم از سوی محیط زیست به جهت جلوگیری از آلودگی رودخانه‌ها لحاظ گردد.
- طراحی سیستمی نظامند با هماهنگی دستگاه‌های مربوطه و همکاری اهالی برای توسعه گردشگری خانه‌های دوم در این نواحی.
- جلوگیری از تهاجم فرهنگی در نواحی مورد مطالعه از راه تشویق روستاییان به حفظ عقاید و باورهای فرهنگی خود در مقابل فرهنگ مهاجرین شهری
- توسعه خانه‌های دوم در نواحی روستایی با تلفیقی از الگوی معاری سنتی و مدرن باشد به منظور حفظ یکپارچگی کالبدی در این نواحی
- نظارت و تعیین قوانین ویژه (کاهش صدور مجوز)، از سوی سازمان متولی بر اقدامات مالکینی که با هدف سودجویی و ساخت آپارتمان و فروش آن در این نواحی فعالیت می‌کنند به منظور حفظ طبیعت مطلوب و سیمای زیبا روستایی

منابع:

- امینی، ع؛ زیدی، ز (۱۳۹۶)، تاثیرات فرهنگی گردشگری در مناطق روستایی از دید جامعه محلی (مطالعه موردی: روستای ایبانه) فصلنامه تحقیقات جغرافیایی - دوره ۳۰، شماره ۲، صص ۳۲-۱۳.
- اشتری مهرجردی اباذر، میرزایی حسین، فیروزآبادی سید احمد، ایمانی جاجرمی حسین، بررسی جامعه شناختی خانه‌های دوم در ایران و بررسی پیامدهای آن (مطالعه موردی شهرستان فراهان) (۱۳۹۵)، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲۸، صص ۴۱-۶۹.
- آمار، ت. (۱۳۹۲)، آسیب شناسی توسعه گردشگری در سکونتگاههای روستایی استان گیلان مورد: دهستان دیلمان، شهرستان سیاهکل، فصلنامه اقتصاد و فضا و توسعه روستایی، سال دوم، شماره ۱، صص ۱۹۲-۱۷۱.
- بدری، ع. بیات، ن. فتاحی، ا. عبدی، ن. باقری، ف. (۱۳۹۴)، بخشبندی گردشگران روستایی براساس انگیزه‌های گردشگری (مطالعه موردی: دهستان سروستان، شهرستان بوانات)، پژوهشهای جغرافیای انسانی، شماره ۴، صص ۷۸۷-۷۷۳.
- جعفری، ح؛ حاتمی شاه خالی، م. (۱۳۹۵)، نقش گردشگری در تحولات کالبدی کارکردی سکونتگاههای روستایی مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان لاهیجان، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، شماره ۲۳، صص ۲۰۰-۱۹۱.
- جلالیان، ح؛ نامداری، ف؛ پاشازاده، ا (۱۳۹۴)، اثرات گردشگری روستایی بر توسعه روستای هجیح کرمانشاه، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، شماره ۳۶، صص ۲۲۸-۲۰۵.
- حاتمی نژاد حسین، بیرانوند محمد، حاتمی احمد (۱۳۹۸)، ارزیابی و تحلیل اثرات خانه‌های دوم گردشگری بر مکان‌های روستایی (نمونه موردی: روستای قلعه حاج عبدالله)، مجله کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی و سنجش از دور در برنامه‌ریزی، شماره ۱، صص ۳۹-۱۹.
- حسوند، ا. حسوند، ا. (۱۳۹۰)، امکانسنجی گردشگری روستایی و آثار آن بر توسعه روستایی (بررسی موردی منطقه کهمان در شهرستان سلسله)، فصلنامه توسعه روستایی، شماره ۲، صص ۲۰۰-۱۸۷.
- خسرو بیگی رضا، بازقندی افسانه (۱۳۹۸)، ارزیابی نگرش ساکنان مناطق روستایی نسبت به گسترش خانه‌های دوم مطالعه موردی: روستاهای پیرامون شهر سبزوار، جغرافیا و توسعه، شماره ۵۴، صص ۱۴۲-۱۲۱.
- رضایی، پ (۱۳۹۶)، بررسی اثرات گردشگری در توسعه کارآفرینی روستاهای ساحلی (منطقه مورد مطالعه: روستاهای ساحلی شهرستان سامان، استان چهارمحال و بختیاری)، مطالعات جغرافیای انسانی نواحی ساحلی، شماره ۱، صص ۱۳۹-۱۱۵.
- علی پور، خ؛ ظاهری، م. (۱۳۹۶)، ایجاد خانه‌های دوم و تأثیر آن در پایداری، ناپایداری سکونتگاههای روستایی مطالعه موردی شمیران (بخش رودبار قصران)، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، شماره ۵۵، صص ۱۶-۱.
- یعقوبی، م؛ قرشی مینا آباد، م؛ مولایی هشتجین، ن. (۱۳۹۵)، بررسی نقش گردشگری بر تغییر الگوی مسکن در نواحی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان رضوانشهر)، فصلنامه برنامه ریزی منطقه‌ای، سال ۶، شماره ۲۴، صص ۱۸۸-۱۷۹.
- Farstad, M., Fredrik Rye, J. (2013). Second home owners, locals and their perspectives on rural development, *Journal of Rural Studies*, 30(1), 41-51.
- Fredrik Rye, J. (2011). Conflicts and contestations. Rural populations' perspectives on the second homes phenomenon, *Journal of Rural Studies*, 27(2), 263-274.
- Habib Alipour, Hossein G.T. Olya, Bahareh Hassanzadeh, Hamed Rezapouraghdam, (2017) , Second home tourism impact and governance: Evidence from the Caspian Sea region of Iran, *Ocean & Coastal Management*, Volume 136, Pages 165-176
- Kondo, M.C., Rivera, R., and Rullman, S. (2012). Protecting the idyll but not the environment: Second homes, amenity migration and rural exclusion in Washington State. *Landscape and Urban Planning*, 106(2), 174-182.
- Maria Trinitat Rovira Soto, Salvador Anton Clavé, (2017), Second homes and urban landscape patterns in Mediterranean coastal tourism destinations, *Land Use Policy*, Volume 68, Pages 117-132.

Muller, D.K. (2004) a. Mobility, tourism and second homes. In LEW, A.A., Hall, C.M. and Williams, A.M. (Eds) *A companion to Tourism*, pp.387-398. Oxford: Blackwell.

Scott, d., Lemieux, c.(2010): *Weather and Climate Information for Tourism, Environmental Sciences, No 1, pp 146-183.*

Vepsa`la`inen, M. Pitka`nen, K.(2010). Second home countryside. Representations of the rural in Finnish popular discourses, *Journal of Rural Studies*, 26(1), 194–204.